

Историческое сознание как социальный факт

Историческое сознание характеризуется как коллективное сознание общества, как социальный факт, что функционирует независимо от наших желаний, представлений и взглядов. Оно является предметом изучения социально-гуманитарных наук, так как своими социальными возможностями влияет на мировоззренческую позицию как отдельной личности, так и общества в целом. Об этом говорится в предлагаемой статье.

Ключевые слова: историческое сознание, социальный факт, классовое сознание, этническое сознание, общество, социальная память, историческая память, мифологическое сознание, историческое прошлое, современность.

Надійшла до редакції 10.02.2014 р.

УДК 271.22 (477):316.6

© Юрій Борейко
(Луцьк)

ОЦЕРКОВЛЕННЯ ЯК РЕЛІГІЙНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ СУЧАСНИХ ВІРУЮЧИХ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОСЛАВ'Я

У статті з'ясовується специфіка релігійної соціалізації віруючих сучасного Українського Православ'я. Поняття «релігійна соціалізація» в православному контексті досліджується у взаємодії з поняттям «оцерковлення» як залучення віруючого до релігійної громади, засвоєння християнських цінностей та норм поведінки.

Ключові слова: релігійність, релігійна соціалізація, Українське Православ'я, оцерковлення, православні віруючі, релігійна громада.

Постановка проблеми. Загострення уваги дослідників, зокрема релігієзнавців, потребують проблеми, пов'язані з вивченням процесів залучення індивіда до релігії та способу життя віруючих людей. Відтак відновлення православних цінностей в українському суспільстві, їх реалізація в повсякденному житті вочевидь пов'язані з процесами релігійної соціалізації. Релігійна соціалізація, в православному контексті – оцерковлення, постає актуальною науковою проблемою, що засвідчує не лише багатогранність дослідницького інтересу до цього феномена, а й спрямованість просвітницьких зусиль Православної Церкви не стільки на невіруючих, як на відновлення традицій серед оцерковлених віруючих.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В міждисциплінарному дискурсі вплив релігії на сучасну особистість найчастіше розглядається в руслі психології, соціології, педагогіки, політології, культурології. Українська дослідниця В. Бодак доводить, що механізмом соціалізації особи постає культура, яка формує і характеризує людину як діяльного суб'єкта, завдяки чому людська істота набуває якостей, необхідних для життєдіяльності в суспільстві з історично заданими культурними характеристиками [3, с. 67]. Про вплив особливостей релігійної культури на входження людини в релігійну традицію пише російський автор Т. Склярєва, стаття якої присвячена основним напрямкам досліджень релігійної соціалізації в сучасній педагогіці та соціології [12].

Особливості процесів релігійної соціалізації індивідів досліджує також В. Безрогов, наголошуючи, що освоєння православ'я розпочинається з оцерковлення [2]. Проблеми та перспективи застосування категорії «оцерковлення» для оцінки ступеня релігійності православних віруючих аналізує М. Алексеєва, розглядаючи походження та різні підходи до розуміння оцерковлення і критеріїв його вимірювання [1]. Як «обжитість» у Церкві, – знання її статуту, обрядів, звичаїв, повсякденного буття загалом, відчуття себе в цій сфері своїм, – розуміє

явище оцерковлення В. Чеснокова [13]. Сучасні особливості освоєння православної традиції досліджує Л. Іпатова [6]. На тлі вивчення парафії як інституційної форми, визначення динаміки взаємодії релігійного та етнічного на низовому рівні досліджуються типи спілкування й згуродження, релігійна поведінка й психологія пересічних парафіян [10].

Важливе методологічне значення для дослідження релігійності як багатовимірного феномена, що характеризується міждисциплінарністю досліджень, має науковий доробок американських вчених Г. Ленскі, Ч. Глока, Р. Старка, Дж.М. Йінгера, Д. Девідсона і Д. Кнідсена, Дж. Фішера, Р. Патнема і Ч. Ліма та інших, праці котрих зорієнтовані на практичні показники реалізації релігійності.

Цілі й завдання статті. Різноманітність дискурсу про Православ'я, який передбачає дослідження розшарування православних віруючих за ступенем інтенсивності релігійного життя, підходів до освоєння православної традиції, не заперечує потребу у вивченні сфери життєвого світу, зокрема особливостей соціалізації як компонента релігійної повсякденності оцерковлених носіїв православної свідомості в Україні. Відтак **мета** статті – виявлення специфіки оцерковлення як релігійної соціалізації сучасних віруючих Українського Православ'я. **Завдання** дослідження полягають у з'ясуванні змісту та взаємозв'язку понять «релігійна соціалізація» й «оцерковлення» та межі застосування останнього в науковому дискурсі, розкритті особливостей процесу оцерковлення українських православних віруючих, аналізі підходів до специфіки православної соціалізації.

Виклад основного матеріалу. Релігія об'єктивується через релігійність як прояв суб'єкта, яким постає індивід, група, колектив, нація, певне суспільство. Релігійність більшість дослідників розуміють як ознаку віруючої людини чи громади, суспільства, головну характеристику епохи чи індивіда, певний стан індивідуальної та суспільної свідомості тощо. Так, А. Колодний і Б. Лобовик трактують релігійність як важливе поняття соціології релігії, що характеризує якісну й кількісну визначеність (ступінь, рівень, характер) суб'єктивного засвоєння релігійних ідей, цінностей, норм та їхній вплив на поведінку, життєдіяльність віруючих, релігійної спільноти. Автори вважають, що «релігійність можна розглядати як ціннісно-життєву орієнтацію, суб'єктивну якість свідомості індивіда, його внутрішню здатність до реалізації релігійних установок.

Релігійність, зауважують вчені, є операційно інтерпретованим поняттям, сутність якого розкривається через визначення ступеня, рівня, характеру релігійності. Ступінь релігійності характеризує рівень засвоєння індивідом, групою релігійних ідей, норм, цінностей, тобто рівень інтенсивності релігійних ознак. Рівень релігійності – поняття, яке відображає певну величину екстенсивності поширення релігії (релігійних ознак) серед населення (села, міста, регіону, країни), соціально-демографічних груп (робітників, селян, інтелігенції, жінок, молоді і т. ін.). Характер релігійності – показник, що дає можливість визначити якісні особливості, певні відмінності та специфіку релігійності серед віруючих – прихильників різних конфесій, а також окремих регіонів...» [11, с. 277-278].

Н. Дудар, до прикладу, розуміє релігійності як наявність та прояви вірувального ставлення людини до надприродного: Бога, Вищої сили, Космічного розуму, Всесвітньої енергії тощо [4, с. 9]. Дослідниця виокремлює масовий і оцерковлений типи релігійності та їх носіїв. Масова релігійність характеризується низьким ступенем та поверхневим рівнем релігійних переконань, слабкою релігійною вірою, недостатньою інтенсивністю релігійних почуттів та переживань, пасивною релігійною діяльністю, повільним засвоєнням релігійних ідей, норм та цінностей, вираженою ритуалістичністю, конформізмом, декларативністю.

У розрізі цього дослідження важливим постає здійснений автором аналіз оцерковленого типу релігійності, якому властива цілісність, вираженість, ґрунтовність релігійних переконань та їх максимальна відповідність конкретним релігійним віруванням, вимогливість до виконання релігійних практик з усвідомленням їх самоцінності, залученість до релігійних організацій, участь в соціальній, просвітницькій, благодійницькій та іншій діяльності релігійних громад. Оцерковлені віруючі характеризуються сприйняттям віри як способу життя, переконаність в істинності релігійного вчення, в неможливості

існування віри поза релігією. Вони вимогливі до виконання релігійних практик, вважають обов'язковим знання ідей та сутнісних основ релігії, з якою себе ідентифікують [4, с. 14].

Відтак динаміка релігійності досліджується сучасними вченими на рівні індивідуальної свідомості, релігійної громади та як особлива характеристика суспільної свідомості. В контексті дослідження процесу сприйняття християнських цінностей та способу життя віруючою особистістю чи групою людей інтегральність терміна «релігійність» спонукає до використання поняття «релігійна соціалізація». Особливістю методології досліджень релігійної соціалізації є вивчення індивідуальної релігійності в контексті освоєння особистістю багатомірової релігійної традиції, тобто виявлення типових ознак, які є маркерами зміни ступеня релігійності в індивідуальній свідомості, відносинах, поведінці. Значна частина віруючих людей співвідносить особисту релігійність з традиційними релігіями, прагнучи виразити релігійні потреби в утверджених ними формах.

При вивченні проблеми соціалізації особи українська дослідниця В. Бодак вважає найширшим культурологічний підхід. Поняття «релігійна культура», вважає автор, має безпосереднє відношення не лише до віруючих, а й до невіруючих, оскільки є невід'ємною складовою загального для всіх людей універсуму культури. Відтак «культура концентрує досвід людства в освоєнні природного і соціального світу, на основі якого формуються, зберігаються, удосконалюються і передаються від покоління до покоління форми людської ментальності. Людина стає особою у міру освоєння нею культурного простору, своєрідної «соціальної пам'яті» суспільства» [3, с. 67].

Кожна релігійна культура передбачає інтелектуальне освоєння її спадщини, має певний спектр обмежень поведінки, а також правила регуляції емоційної сфери своїх послідовників. Т. Склярєва на конкретних прикладах опису механізмів освоєння релігійної традиції, зокрема православ'я, визначає специфіку методології дослідження релігійної соціалізації. Виходячи з розуміння процесу соціалізації як залучення та відокремлення людини в суспільстві, автор припускає, що вивчення цього феномена має відображати особливості прилучення до релігійної традиції та відокремлення від неї. Освоєння людиною релігійної традиції, з одного боку, спонукає її пристосовуватися до нових норм і правил, а з іншого, – засвоюючи релігійний світоглядний «формат», людина певним чином відокремлюється в суспільстві. З огляду на це, дослідниця пропонує визначати релігійну соціалізацію як «процес входження людини або групи людей в релігійний уклад життя, засвоєння ними релігійних цінностей та норм поведінки і як наслідок цього – зміна взаємовідносин із суспільством, зумовлена релігійними законами, що сповідаються» [12].

Констатуючи різноманітність точок зору на релігійну соціалізацію, вчені пояснюють цей факт різними гранями освоєння релігійної традиції, які лежать в основі розуміння цього явища – ритуальним, організаційним або доктринальним, віроповчальним. Так, В. Безрогов доводить, що основою релігійного життя західних християнських країн тривалий час є віровчення і переконання в його істинності. Послідовники ж східного християнства пріоритет вбачають в ритуалах, участі в церковних службах і таїнствах. Внаслідок цього відрізняється й розуміння релігійної соціалізації, що в найзагальнішому сенсі є становленням віруючого, яке відбувається в певному конфесійному та соціокультурному контексті. З православної точки зору, зазначає В. Безрогов, релігійна соціалізація є оцерковленням, залученням до парафії, громади, про що йдеться практично в усіх церковних документах та посібниках з православної педагогіки. Автор відзначає, що світські дослідження релігійної соціалізації практично відсутні у вітчизняній науці, в якій закріпився стереотип церковного характеру цієї проблеми [2].

Як бачимо, засвоєння людиною всього, що пропонує їй релігія й активна реалізація засвоєного в житті, призводить до релігійного забарвлення активності особи в усіх сферах суспільства. Тобто, своїм впливом релігія може докорінно змінювати світогляд і картину світу людини. В цьому, на думку В. Бодак, полягає особливість впливу релігії, церкви на соціалізацію особистості як складного процесу її становлення, формування «Я», що співвідноситься з особистостями соціуму. Це процес не лише вживання особи в соціальне

середовище, а й її відокремлення від соціального світу, усвідомлення власної індивідуальності, свого становища в світі, формування мотивацій поведінки [3, с. 67].

У практиці Православної Церкви термін «оцерковлення» використовується для позначення спеціального обряду, а також означає двосторонній процес, що виокремлює позиції суб'єктів і об'єктів. З одного боку, це процес поступового набуття основ віри і благочестя, з іншого – входження в Церкву, що передбачає категорію православних, які не лише хрещені, а й прагнуть жити по-православному. Термін «оцерковлення» вживається щодо християнських конфесій, що робить його застосування проблематичним у контексті вивчення релігійного життя прихильників нехристиянських конфесій та позаконфесійної релігійності. На думку М. Алексєєвої, термін «оцерковлення» близький до поняття «глибина релігійності», проте не може розглядатися не лише як ідентичний релігійності, а й як універсальний показник для різних типів релігійності [1, с. 97].

Православній соціалізації, яку більшість дослідників ототожнюють з процесом оцерковлення, приурочена значна кількість досліджень, проте, аналізуючи особливості освоєння релігійної традиції, більшість вчених звертаються переважно до зовнішніх показників. Характеристика релігійності людини, на думку В. Чеснокової, розпочинається з опису її способу життя. Дослідниця виокремила п'ять змінних – частоту відвідування храму, частоту сповіді й причастя, регулярність читання текстів Святого Письма, форма молитви, піст, які пропонує соціологам як зовнішні показники індексу оцерковленості. Автор зауважує, що індекс оцерковленості дає мінімум знань про людей, які ідентифікують себе з Православ'ям. Зовнішні ознаки входження в церковну традицію демонструють динаміку руху людини в напрямку освоєння православних уявлень і цінностей, в тому числі і труднощі на цьому шляху.

Проте, зазначає дослідниця, зовнішні маркери оцерковлення не є самодостатніми і не можуть усвідомлюватися як кінцева мета православної соціалізації. Зовнішнє звернення людини до православної традиції покликане підкріплюватися внутрішньою роботою людини над собою з метою поступового наближення своєї самосвідомості й поведінки до ідеалів християнства. Для цього особистісних зусиль людини недостатньо й потрібна підтримка певної реальної та стійкої структури, вважає В. Чеснокова, маючи на увазі, насамперед, парафію чи громаду, життєдіяльність в яких дає людині досвід вкорінення в церковній традиції. Таким чином простежується глибинний взаємозв'язок зовнішніх ознак та внутрішніх змін у процесі релігійної соціалізації [13].

З точки зору Православної Церкви, процес оцерковлення передбачає залучення людини до церковних віроповчальних знань, досвіду церковно-статутної дисципліни й молитовно-євхаристійного богослужбового життя, духовне керівництво, що допомагає вдосконаленню християнських чеснот, подолання самолюбства, гордині, корисливості. Оцерковлення передбачає особисте духовно-моральне, аскетичне життя (молитва, піст, милостиня) в родині, в Церкві, активну діяльність у релігійній громаді, що сприяє набуттю моральних і духовних зв'язків та братерських відносин, зразком яких є відносини ранньохристиянської громади в євангельському дусі. Очевидно, що особи, які соціалізуються в православної традиції, приймають церковні норми та зразки поведінки, орієнтуючись на тих, хто належить до цієї традиції. Зразками для наслідування є, насамперед, священники, як легітимні носії цієї культури й традиції, потім – віруючі громади з певним досвідом церковного життя.

Православна Церква необхідною умовою оцерковлення вважає катехізацію – здійснення духовно-просвітницької діяльності серед різних прошарків суспільства з метою залучення людей до норм християнського життя. І навпаки, метою катехізації є оцерковлення – залучення людей до християнського життя в лоні Церкви. Так, ігумен Петро (Мещерінов) розглядає катехізацію, як діяльність, спрямовану на сприяння оцерковленню. Наслідком катехізації є пізнання віровчення, набуття православного світогляду та свідоме входження в життя Церкви, моральне життя, регулярна участь в церковних таїнствах, особливо Євхаристії [8].

Православні автори наголошують, що оцерковлення означає не лише сукупність знань та церковних зовнішніх дій, а процес входження в Церкву, віднайдення моральних та духовних

зв'язків з іншими людьми в церковній громаді, перетворення в живу клітинку боголюдського організму Христової Церкви. Відтак оцерковитися – означає увійти в життя церковної громади, засвоїти й стати носієм її властивостей як частини Церкви – єдності, святості, соборності й апостольності. Цього можна досягти лише вирішивши ряд завдань: пізнати Євангелія як книги життя і прийняти Переказ Православної Церкви, осягнути християнські віровчення та світогляд, набути базові знання про церковне життя і визнати спосіб життя християнина в рамках канонічних правил та церковної дисципліни, сприймати оцерковлення як поетапне входження у практичне освоєння чину церковного життя, залучатися до життя громади з визнанням Євхаристії як центру життя православного християнина, прийняти ієрархічну структуру Церкви, віднайти особисте духовне життя під пастирським керівництвом та своє місце в посильному служінні Церкві, усвідомлювати відповідальність перед Богом та Церквою за церковне життя, як форму розвитку й зростання особистого благочестя [5].

У наукових дослідженнях здійснюються спроби типологізації різноманітних форм внутріцерковної православної релігійності. Здобутки сучасних російських вчених у вивченні проблеми релігійної соціалізації можна значною мірою екстраполювати на українські реалії. Зокрема, класифікацію оцерковлених віруючих подає М. Митрохін, виокремлюючи три категорії – вікову, традиційну й світоглядну. Перша поділяється на більшість, до якої належать бабусі віком 55 років і більше, переважно – пенсіонерки, що знайшли в церковному житті нову форму зайнятості, звернувшись до релігії в пострадянський час і меншість – малограмотні «хранительки» православних традицій радянських часів, які різною мірою спотворювали ці традиції.

Другу категорію, за М. Митрохіним, складають вихідці з православних сімей, що впродовж радянського періоду зберігали віру й належний спосіб життя. Значна частина представників цієї групи, до яких належать майже всі церковні ієрархи, залишається жити і працювати при Церкві. Світоглядними віруючими, що складають не чисельну, проте активну й ініціативну групу людей, є переважно інтелігенція, яку особисті духовні пошуки спонукали до навернення в радянський і пострадянський час. У 1990-і роки ця категорія розкололася на лібералів (модерністів) і фундаменталістів (традиціоналістів). Окрім того, автор вирізняє тип православного віруючого, що є надбанням 1990-х років – енергійного й обмеженого в інтелектуальному відношенні підприємця або його дружину, які часто є вихідцями з середовища військових, співробітників правоохоронних органів або чиновників, не обов'язково пов'язані з криміналом. Ця категорія людей сприймає Православ'я як органічну заміну або продовження радянської державницької ідеології. Ще один прошарок віруючих складають маргінали – алкоголіки, колишні ув'язнені, жебраки, бродяги, люди з відхиленнями в розвитку, які просять милостиню біля воріт храму або мають тут роботу і житло [7, с. 52].

Особливістю значної кількості сучасних віруючих є різний за тривалістю доцерковний період життя, а відтак – відсутність первинної соціалізації в православній сфері. З іншого боку, проблемою сучасного православ'я є погляд на оцерковлення як норму всього церковного життя. Насправді ж, навчання християнина на початковому етапі його церковності – вбудовування в обряд, в церковну дисципліну тощо – надалі має відійти на другий план, поступившись життю в Христі, що відбувається частково на індивідуальному рівні, проте майже не стосується церковної громади.

Цей «наступний після оцерковлення етап церковного життя» ігумен Петро (Мещерінов) визначає як «виявлення Церкви й приватне зростання людини в Христі», що є єдиним органічним процесом, який, з боку виявлення Церкви, вимагає згромадження, а з боку індивідуального життя в Христі – церковної педагогіки. Представник Церкви констатує відсутність в церковному житті одного й іншого. З цієї ж причини не відбувається творення громад, що ґрунтуються на двох засадах: євхаристичності й солідарності в любові. Історично так склалося, що навички досвіду солідарності в людей відсутні. Євхаристичності ж не дозволяє виявлятися застигла обрядовість і гіпертрофоване оберігання церковних заборон та приписів [9].

Відсутністю церковної педагогіки, яка допомагає віруючим змінювати себе, творити особисте та громадське духовне й моральне християнське життя, ігумен Петро пояснює випадки, коли людина, навіть протягом тривалого проміжку церковного життя, знаходить в Церкві не справжню церковність як особисте зростання в Христі та в євхаристійному общинному житті, а субкультуру, ідеологію, політиканство, комерцію, маніпулювання людьми, неповагу до особистості, обскурантизм, магізм. За словами автора, на іншому полюсі церковного життя перебуває християнська місія, яка не зробила кроку далі субкультур і добровільно-примусових заходів. «Сучасне церковне життя втратило реальний релігійний вимір. Воно «пішло» кудись у метафізику, в книги, у висоту православного вчення, зовсім відірваного від життя. Сьогоднішня «віра в Церкву» присутня не в книгах, а в дійсності, не виявляє Церкву «тут і зараз», а перетворилася на віру лише «в життя майбутнього віку». Замість справжньої християнської релігійності церковність наша підмінюється секуляризмом» [9].

Відтак можна стверджувати, що православна церковність – складний процес, пов'язаний з докладанням віруючим певних зусиль для подолання перешкод соціального середовища й ведення християнського способу життя. На думку В. Чеснокової, вивчення процесу оцерковлення слід розпочинати з дослідження елементів способу життя, всередині якого на цей момент відбувається перебіг релігійної роботи людини над собою. Засвоєння цих елементів свідчить про просунутість людини на шляху набуття церковного вигляду і про ступінь стійкості процесу розвитку в цьому напрямку. Оцерковлення – це добровільне визнання людиною впливу Церкви через засвоєння собі встановленого в ній способу життя та способу думок. При цьому засвоєння способу мислення відбувається паралельно і в тісному зв'язку з засвоєнням способу життя, який є провідником сталого впливу Церкви на людину, що дозволяє останній з часом виробити нове ставлення до світу і до себе самої [13].

Як бачимо, визначення поняття та з'ясування сутнісних характеристик релігійної соціалізації та оцерковлення як вияву цих процесів у православній сфері світськими й церковними дослідниками демонструє схожість методологічних підходів до вивчення цього феномена.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, осягнення релігійної традиції відбувається переважно в процесі релігійного виховання та освіти, супроводжуючись процесом релігійної соціалізації окремої особистості чи груп людей. Релігійна соціалізація є цілісним процесом розвитку й саморозвитку, єдністю засвоєння соціальних умов середовища й адаптації до них, з одного боку, та індивідуальної активності людини в релігійній сфері діяльності, з іншого. Феномен православної соціалізації тісно пов'язаний з поняттям «оцерковлення», яке використовується щодо християнських конфесій, переважно Православ'я. Надання послідовниками Православ'я пріоритету участі в церковних ритуалах зумовлює розуміння релігійної соціалізації переважно як процесу становлення віруючого в конфесійному контексті, тобто шляхом залучення до релігійної громади. Різниця наукових підходів і методів не означає відсутність єдності в розумінні предмета наукових досліджень – способу життя, свідомості та поведінки православних віруючих. Релігійність віруючої людини зумовлена властивою їй особливою парадигмою сприйняття світу, як створеного Богом, домінуванням у свідомості теологічної установки.

Перспективу наступних досліджень теми автор вбачає у виявленні й аналізі механізмів православної соціалізації в громадах українських віруючих.

Література

1. Алексеева М. С. Воцерковленность как показатель религиозности / М. С. Алексеева // Социологические исследования. – № 9. – 2009. – С. 97-102.
2. Безрогов В. Г. Социальное пространство личности. Религиозная социализация и осуществление права на веру в межпоколенных отношениях: XX век и перспектива [Электронный ресурс] // rl-online.ru: [сайт] / В. Г. Безрогов. – Режим доступа: <http://rl-online.ru/articles/4-02/206.html> (21. 11. 2013). – Название с экрана.
3. Бодак В. Культурна соціалізація особистості та роль релігії в її формуванні / В. Бодак // Релігія та Соціум. Часопис. – Чернівці: Чернівецький національний університет, 2010. – № 1(3). – С. 66-71.

4. Дудар Н. П. Релігійність в українському соціумі: детермінанти і характеристика сучасного стану: автореф. дис... канд. соціол. наук: 09.00.11–релігієзнавство / Дудар Надія Павлівна; Ін-т філос. ім. Г. С. Сковороди НАН України, 2002. – 20 с.
5. Зелененко Александр, протоиерей. Введение в основы катехизации [Электронный ресурс] // Азбука веры [сайт] / Протоиерей Александр Зелененко. – Режим доступа: <http://azbyka.ru/dictionary/10/katehizatsiya-all.shtml>. – Название с экрана.
6. Ипатова Л. П. Современные особенности освоения православной традиции / Л. П. Ипатова // Традиции и инновации в современной России. Социологический анализ взаимодействия и динамики / Под редакцией А. Б. Гофмана. – М.: РОССПЭН, 2008. – С. 7-67.
7. Митрохин Н. Русская православная церковь: современное состояние и актуальные проблемы / Н. Митрохин. М.: НЛЮ, 2004. – 648 с.
8. Петр (Мещеринов), игумен. Проблемы воцерковления [Электронный ресурс] // Kiev-orthodox.org [сайт] / Игумен Петр (Мещеринов). – Режим доступа: <http://kiev-orthodox.org/site/churchlife/1484/>. – Название с экрана.
9. Петр (Мещеринов), игумен. Размышления о расцерковлении [Электронный ресурс] // Православие и мир [сайт] / Игумен Петр (Мещеринов). – Режим доступа: <http://www.pravmir.ru/razmyshleniya-ogascerkovlenii/>. – Название с экрана.
10. Приход и община в современном православии: корневая система российской религиозности / Под редакцией А. Агаджаняна, К. Русселе. – М.: Весь мир, 2011. – 368 с.
11. Релігієзнавчий словник / За ред. проф. А. Колодного і Б. Лобовика. – К.: Четверта хвиля, 1996. – 392 с.
12. Склярова Т. В. Религиозная социализация: проблемы и направления исследований [Электронный ресурс] // verav.ru: [сайт]. – Режим доступа: <http://www.verav.ru/common/mpublic.php?num=1095>. – Название с экрана.
13. Чеснокова В. Ф. Тесным путем: процесс воцерковления населения России в конце XX века [Электронный ресурс] // Krotov.info: [сайт] / В. Ф. Чеснокова. – Режим доступа: http://www.krotov.info/history/20/1990/chesnokova_01.htm. – Название с экрана.

Yuri Boreyko

Churching as religious socialization modern believers Ukrainian Orthodox

The article turns out the specifics of the religious socialization of modern ukrainian orthodox believers. The concept of «religious socialization» in the orthodox context is investigated in conjunction with the notion of «churching» as the communion of the faithful to the religious community, learning christian values and norms of behavior.

Keywords: religion, religious socialization, Ukrainian Orthodoxy, churching, orthodox christians, the religious community.

Юрий Борейко

Воцерковление как религиозная социализация современных верующих Украинского Православия

В статье выясняется специфика религиозной социализации верующих современного Украинского Православия. Понятие «религиозная социализация» в православном контексте исследуется во взаимодействии с понятием «воцерковление» как приобщение верующего к религиозной общине, усвоение христианских ценностей и норм поведения.

Ключевые слова: религиозность, религиозная социализация, Украинское Православие, воцерковление, православные верующие, религиозная община.

Надійшла до редакції 3.02.2014 р.